

10. Yıldönümünde Irak İşgalinin ve Bush Doktrininin Değerlendirilmesi

Dr. Fethullah BAYRAKTAR

(Erzurum Atatürk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Uluslararası Hukuk Bölümü)

20 Mart 2003 tarihinde, tam on yıl önce Dünya, canlı yayınlarda izlenen ve bir savaş oyununun demosu niteliğindeki bir güne uyanmıştı. Karanlık Bağdat gecesini alev topları ile aydınlatan ve kulak zarını delici güce sahip uçakların sortilerinden geride kalan yıkım idi. Önce Bağdat yıkıldı, sonra hızlı bir şekilde ülkeyi 24 yıl süreyle diktatoryal bir rejim altında yöneten Baas rejimi. O günden bugüne geçen sürede 1 milyonu aşkın Iraklı hayatını kaybetti, geçmişten günümüze kadar gelen kültürel, dini, ekonomik ve sosyal birçok altyapı zarar gördü, üniter yapıyla yönetilen Irak, hızlı bir şekilde federe devletlere bölündü, etnik ve mezhepsel çatışmalarla Irak halkı kavramı yerini farklı özellikleriyle bir araya gelen farklı halklara bıraktı. Özetle, Irak'ın işgali, Ortadoğu'nun önemli ve büyük bir ülkesinin, devletler sıralamasında en gerilere düşmesine neden oldu.

20 Mart 2003 tarihinde başlayan ve 31 Aralık 2011 tarihinde sonlandığı varsayılan Irak işgalini meşrulaştırma faaliyetlerinin 11 Eylül 2001 tarihli terör saldırılarına kadar geri götürmek mümkündür. İlk Körfez harbinde (17 Ocak 1991-28 Şubat 1991) güneyden ve kuzeyden egemenlik hakları sınırlandırılan Irak rejimine karşı çeşitli sebeplerle sınırlı operasyonların yapıldığına şahit olmuştuk. Ancak rejimin sonlandırılması ve demokrasinin ihraç edilmesine yönelik fikirlerin ana çıkış noktasının, 11

Eylül 2001 sonrası küresel terörle savaş konseptinin geliştirilmesi ve “şer eksenini” adı verilen ülkelerin hedef tahtasına oturtulması ile başladığını söylemek yanlış olmayacaktır (Bu ülkeler İran, Irak ve Kuzey Kore’dir. ABD Başkanı George W. Bush’un 29 Ocak 2002 tarihli “State of the Union Address to the 107th Congress” başlıklı sunumundan: *“States like these, and their terrorist allies, constitute an axis of evil, arming to threaten the peace of the world. By seeking weapons of mass destruction, these regimes pose a grave and growing danger”*. Bkz.

http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/bushrecord/documents/Selected_Speeches_George_W_Bush.pdf). Doğal olarak kullanılan argümanlar da bu nitelendirmeye uygun tezler içermeliydi. Bush yönetimi bu maksatla Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde Irak’ın işgalinin meşrulaştırılmasına yönelik olarak yaptığı sunumda, hem kimyasal silahlarla donanmış bir Irak’ın bölge ve dünya için oluşturduğu tehdidi vurgulamış ve hem de 11 Eylül saldırılarının faili olarak lanse edilen El Kaide terör örgütü ile var olduğunu iddia ettiği ilişkileri göz önüne sermeye çalışmıştı. İşgalin ilerleyen safhalarında bu iki tezin de doğru olmadığı yine bizzat kendileri tarafından itiraf edilmişti (Irak’ta görevli Amerikalı Komutan James Conway şu itirafta bulunmuştu: *“We continued to search for WMD buried in the desert, up to the border to Syria. Tried all and every possibilities but no weapons were found”*. Bkz. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iraq/9919822/Iraq-War-stories-General-James-Conway-Ive-been-disappointed-by-the-results.-We-had-a-great-opportunity.html>). Bununla birlikte, Irak işgal edilmiş, rejim değiştirilmiş ve enerji altyapısı kontrol altına alınmıştı.

Irak işgalinin jeodemografik, jeostratejik ve jeopolitik sonuçları 10. işgal yıldönümünde tam anlamıyla ortaya çıkan ve gözle görülür bir hal almıştır. Bu yönde stratejistler tarafından her boyutuyla analizler yapılmış ve yapılagelmektedir. Bizim üzerinde hassasiyetle durmamızı gerektiren asıl mesele, 10. yıldönümü itibarıyla değişen ve gelişen Amerikan doktrinlerinin, bu vesileyle bir mülahazasının yapılmasıdır. “Önleyici savaş” yahut “önleyici savunma” doktrini ile tarihe örnek olarak yazılan bu işgal özelinde “Bush doktrini” diye tavsif edilen stratejik ve hukuki altyapı itibarıyla gelinen noktanın değerlendirilmesinin yapılmasıdır.

Uluslararası hukuk ve ilişkiler doktrini tarafından yoğun bir şekilde tartışılan Bush doktrini, temel itibarıyla devletin kendini koruma ve menfaatlerini kollama faaliyetlerini, bu çerçeveye herhangi bir zarar meydana gelmeden, hatta yakın ve muhakkak bir tehlike ve tehdit oluşmadan, henüz risk aşamasında ortadan kaldırmaya yönelik bir kapsamda gerçekleştirilmesini ifade eder. Bu kapsamsal politik ve aksiyoner değişimi Ulusal Güvenlik Stratejisinde açıklayan ABD Başkanı Bush, kendi ülkesinin vizyonunu küresel bir bağlamda genişletmiş ve sadece milli menfaatlerin değil, küresel menfaatlerin korunmasını da kendi ülkesinin inhisarında değerlendirmişti. Bu bakış açısı, “Yeni dünya düzeni” başlıklı Soğuk Savaş sonrası küresel nizam getirmeye hevesli babası George Bush’tan yadigâr tek kutuplu ve tek hegemonik bir dünya kurgulamasının fiiliyata geçirilmesinden başka bir şey değildi. Bu stratejik düşünce bir yandan milli menfaatlerin her türlü risk algılamasından gerekirse silah yoluyla korunmasını içerirken, diğer yandan kendi küresel hegemonyasına tehlike ve tehdit teşkil edecek ve dolayısıyla müttefik devletleri de etkileyebilecek tehditlerin daha oluşmadan ortadan kaldırılmasına yönelik olarak erken ve önce hareket etme fikrine dayanıyordu. Böylesi bir aksiyon stratejisi, hem dünya jandarmalığına soyunmuş bir devletin operasyonel hareketlerini kapsarken, hem de dünya liderliğine soyunmuş bir devletin kendi nizamını yerleştirilmesini amaçlıyordu.

Kendi milli menfaatlerine zarar veren terörizmi baş düşman ilan edip küresel terörle savaş stratejisini geliştiren Bush, küresel liderliğine hanel getirecek nükleer silahların yayılmasını da engellemek üzere silahlı bir plan içerisindeydi. Bu husus Ulusal Güvenlik Stratejisinde şu cümlelerle ifade ediliyordu: “*ABD eşi benzeri olmayan bir güce, ekonomik ve politik bir nüfuza sahiptir. Küresel güç dengelerini sağlamak bu gücün sorumluluğudur. Küresel terör ve kitle imha silahlarının yayılması, ABD’nin, müttefiklerinin ve dostlarının güvenliğini tehdit etmektedir*”. Barışa yönelik yeni tehditler üst başlığı ile merkeze alınan küresel terör ve kitle imha silahları ile mücadele fikri, küresel hegemonyanın tesisi, tanzimi ve mahfuzu için bir Truva atından başka bir şey değildi. Geçen on yıl gibi, uluslararası ilişkiler bakımından görece kısa bir süre zarfında her iki tehdidin de unutulmuş olması, bu kanaatin yerleşmesi için önemli bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır.

2003 yılındaki Irak savaşı, şer eksenini devletlerine karşı girişmek üzere kurgulanmış yeni savaş stratejisinin ilk uygulama sahası olmuştu. Rusya ile iyi ilişkiler geliştiren İran ve Çin ile ikili ilişkileri tam bir bağımlılığa dönmüş Kuzey Kore, bu stratejik müdahalelerin başlangıcı için iyi birer hedef değildi. 1991 müdahalesi ile yetki alanı sınırlandırılmış, dönem dönem yapılan operasyonlar ile de zayıflatılmış ve kontrol altına alınmış, yine uluslararası meşruiyeti tamamen tartışmalı hale gelmiş Saddam Hüseyin rejiminin ilk müdahale alanı olması anlaşılabilir bir tercih idi. Beklendiği ve umulduğu üzere şartlar gelişmiş olsaydı, sırasıyla Suriye, İran ve Kuzey Kore yeni müdahale edilip rejim değişikliğine gidileceği ve müttefik sistemlerin kurulacağı alanlar olarak karşımıza çıkacaktı. Öte yandan, eski Sovyet Bloku ülkelerinde de benzeri değişiklikler halk ayaklanmaları şeklinde tezahür etmeye başlamıştı. Ukrayna ve Gürcistan ilk dönemler için başarılı örnekler olsa da, sonraları Özbekistan ve Türkmenistan'da yapılmak istenen muhalif kadrolarla demokratik, liberal sistemlerin kurulması çabaları sekteye uğramıştır.

ABD Başkanı Bush'un 2002 Eylül'ünde yaptığı yukarıda da belirttiğimiz şu tespit ("*ABD eşi benzeri olmayan bir güce, ekonomik ve politik bir nüfuza sahiptir. Küresel güç dengelerini sağlamak bu gücün sorumluluğudur*") yapılmak istenen stratejik oyunların aslında temelini teşkil ediyordu. 2002 yılında 8.7 trilyon dolarlık Yurtiçi Gayri Safi Millî Hasılaya sahip Amerika Birleşik Devletleri, en yakın ekonomik büyüklüğe sahip Japonya'dan (3.9 trilyon dolar) iki kattan fazla, küresel güç dengesi itibarıyla rakipleri Rusya'dan (270 milyar dolar) 40 kat, Çin'den ise (1 trilyon dolar) 8 kat daha büyük bir ekonomik güce erişmişti (söz konusu veriler Dünya Bankasının rakamlarıdır. Detaylı bilgi <http://data.worldbank.org> adresinden emin edilebilir). Askeri harcamalara ise 2002 yılı itibarıyla yıllık 432 milyar dolar kaynak ayıran ABD, 35 milyar dolarlık harcama yapan Rusya'nın 12 katı, 47 milyar dolar ayıran Çin'in ise yaklaşık 9 katı bir askeri harcama ile silahlanma yarışında açık ara farkla liderliğe sahip idi (Bu veriler SIPRI Military Expenditure Database'den alınmıştır. Daha detaylı araştırmalar <http://milexdata.sipri.org> adresinden gerçekleştirilebilir). Bu ekonomik trendin ve askeri yatırımın soğuk savaş sonrası on yılı aşkın süre ile katlanarak arttığı dikkate alınır ise, ABD'nin küresel jandarma ve lider rolüne soyunmasının arkasındaki psikolojik verilere bir nebze olsun ulaşılmış olunur. Fakat, 2012 yılına geldiğimizde, 7.3 trilyon dolarlık dev ekonomisine her yıl onda bir oranında yeni ekonomik güç katan Çin faktörü ile birlikte BRIC (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin) ülkeleri ve gelişen ekonomileri ile yeni dünyada söz sahibi

olmayı bekleyen MIST (Meksika, Endonezya, Güney Kore ve Türkiye) ülkeleri, genel anlamda Batı dünyasının, özelde ise ABD'nin küresel ekonomik hegemonyasına son verirken, gerek nüfus ve gerekse siyasi etkinlik bakımından jeostratejik açıdan küresel politikanın ortasına yerleşmiş bulunmaktadır. Böylesi bir dünya ise ABD'nin tek başına hâkim rolüne son vermekte ve yeni stratejiler belirlemesine gerek kılmaktadır. Bu durum, on yıl önce küresel nizamata verme iddiası ile ortaya konulan Bush doktrininin çok hızlı bir şekilde zemin kaybetmesine ve tarihin derinliklerine terk edilmesine yol açmıştır.

Onuncu yılında Irak işgalini ve sonuçlarını düşünürken, tarihe küresel bir gücün saplanıp kaldığı ve varlığını idame ettirmede dönüm noktası olarak geçen 1979 Afganistan'ın işgalini hatırlamakta fayda mülahaza ediyoruz. Asya'nın derinliklerinde hâkimiyetin tesisi noktasında soğuk savaşın sıcak cephesi olarak açılan Afganistan sahasının, yenilmesine, yıkılmasına ve dağılmasına zerre ihtimal verilmeyen Sovyetler Birliği'ne küresel iddiasını kaybettirecek bir bataklık olacağı, 1979 tarihindeki tüm veriler dikkate alındığında tahmin bile edilemezdi. Gücünün zirvesindeki Sovyetler Birliği, küresel iddiasını bir üst perdeye taşımak isterken, değişmeye yüz tutmuş dünya dengeleri içinde kaybolacağı aklına gelmezdi. 1969 Brejnev doktrini temelli bu işgal girişimi ilk başta başarılı görünmüş olsa da, zaman içinde önce sırtta bir kambur, sonra ise bögürde bir hançere dönüşecekti. 2003 ABD'sinin ise Irak çöllerinde küresel hâkim gücünü bırakacağı ve hızlı bir şekilde 1929 buhranının ötesinde ekonomik krizle burun buruna geleceği, dönemin başkanı George W. Bush tarafından kâbus senaryosu olarak dahi düşünülemezdi.

Onuncu yılında Irak işgali ve Bush doktrinini bu çerçeve içerisinde değerlendirirsek, gücünün zirvesinde küresel nizamata hevesine düşen hâkim güçlerin, zirveden inişe geçişteki ivmeyi hızlandırıcı bir politika tercih ettikleri tekrarı ile karşılaşırız. Bundan on yıl önce tamamıyla Batı Bloku çerçevesinde bir ekonomik sisteme sahip olan dünya (G-7 ülkeleri: ABD, Büyük Britanya, Kanada, Fransa, İtalya, Almanya, Japonya), önce doğu ülkelerini de içine alan sisteme geçmiş (G-20), sonrasında yeni güç merkezlerinin ortaya çıkması ile tanışmıştır (BRIC ve MIST ülkeleri). Bu açıdan 20 Mart 2003 tarihinde başlayan Irak işgali, tek başına küresel hegemonya ve güç merkezine sahip bir süper gücün kolunun kanadının

kırılacağı ve uluslararası arenada yeni merkezlerle güç paylaşımına gideceği bir dönüm noktasının başlangıç anıdır.